

CÂTEVA REFLECȚII ASUPRA CĂRȚII

Acum, după ce am citit cartea, consider că este o mare onoare pentru mine de a fi fost solicitată să scriu această prefață. Iar cititorii, la rândul lor, vor înțelege de ce. Eu nu pot decât să mulțumesc autorilor.

Este o carte impresionantă. O carte - document, de care viitorii istorici ai Bisericii Greco-Catolice, și nu numai, vor trebui să țină cont.

Cartea impresionează prin efortul și migala cu care autorii ei au adunat un material enorm, din toate colțurile țării unde au existat și încă mai există credincioși catolici - cu precădere, greco-catolici. Acest material este alcătuit, pe de o parte, din mărturii făcute fie direct, de către cei care au suferit prigoană în numele credinței lor, fie indirect, în cazuri de deces, de către unii membri ai familiei sau de vreun fost tovarăș de suferință. Aceste mărturii mai pot fi încă verificate într-o mare măsură, deoarece majoritatea celor ce le-au făcut sunt încă în viață. Desigur, astfel de mărturii fac parte din istoria orală, cu specifica lor subiectivitate, dar și cu unicitatea inconfundabilelor ei evocări. Pe de altă parte, mărturiile culese sunt, în multe cazuri, însoțite de documente: sentințe, certificate medicale sau de deces, foi de eliberare. Cu siguranță, când dosarele întocmite de securitate vor deveni accesibile societății noastre, familiile, istoricii vor putea completa documentele doveditoare (în cazul că nu au fost distruse) sau le vor putea recupera acolo unde autorul nu a ajuns la ele, tocmai pe baza coordonatelor prezentate în carte.

Cartea impresionează și prin faptul că autorii nu se implică în lucrare prin comentarii și interpretări personale, deși au făcut din plin experiența închisorilor și a lagărelor de exterminare comuniste. Ei înțeleg și se estompeze cu discreție în umbra mărturisitorilor și a documentelor prezentate. Aceste mărturii se prezintă singure, fiecare cu specificul ei, purtând pecetea unor împrejurări trăite cu toată încărcătura lor concretă. Acolo unde mărturisitorii, direcți sau indirecti, au dispărut din mijlocul nostru, cartea e nevoită să ia forma unei înșiruiți statistice de nume, funcții, date personale sumare, salvându-i de la uitare pe acești pătimitori ai credinței, pierduți din vedere. Desigur, asemenea figuri remarcabile, sumar prezentate în carte, vor trebui să alcătuiască în viitor, obiectul unor cercetări biografice amănunțite din partea unor istorici ai Bisericii Greco-Catolice.

Din cele peste trei sute de mărturii - reprezentând, cu excepția câtorva laici, doar preoți catolici și, în proporție covârșitoare, greco-catolici - se desprind, fără putință de tăgadă, niște adevăruri izbitoare.

Cartea, așa cum tocmai am arătat, menționează peste trei sute de cazuri de prigoană. Este de remarcat faptul că acestea nu reprezintă decât strict ierarhii și preoții (în mod excepțional câțiva călugări și vreo zece laici) care au trecut prin închisori datorită hotărârii lor fățișe de a nu-și renega credința și de a nu trăda instituția: Biserica Greco-Catolică. Mă întreb însă câți alți preoți greco-catolici vor mai fi fost care au preferat să treacă în laicat ducând, în libertate, o existență precară, mereu amenințată pentru simplul fapt ca au refuzat să accepte trecerea lor forțată la ortodoxie. Mulți dintre ei, după 1964, și-au reluat activitățile preoțești, consolidând astfel structurile clandestine existente. Acestea, chiar sub o permanentă amenințare, au ajuns să numere aproximativ patru sute de preoți activi.

Tot din carte rezultă că, în ciuda tuturor atrocităților, Biserica a rezistat desființării ei prin silnicie. Această supraviețuire a fost posibilă datorită eroismului, ieșit din comun, al Episcopilor ei (o primă serie, în funcție, în '48, urmată de o a doua serie, consacrată imediat după arestarea primilor șase Episcopi). Comportamentul de care au dat dovadă acești martiri (șapte din doisprezece au murit în închisori) a fost lumina călăuzitoare, flacăra vie transmisă preoților și credincioșilor care le-au urmat exemplul. Sacrificiul Episcopilor nu a rămas inutil, devenind, prin mesajul său -valabil și pentru zilele noastre - o învățătură oferită întregului neam. Acest mesaj, venit de dincolo de mormânt, ne spune, fără echivoc, că o jertfă acceptată în numele adevărului și dreptății devine sămânță roditoare pentru cei ce vor urma, atunci când aceste valori sunt puse mai presus decât propria viață.

Deși știam că foarte mulți preoți au fost arestați, înainte de a fi citit aceste mărturii nu am intuit drama vie, sacrificiul lor imens, dar și eroismul tăcut și supus, închis în taina credinței, de care au dat dovadă. Câți dintre noi am mai fi în stare, azi, să opunem un refuz categoric de a ne părăsi credința și

convingerile cu prețul evacuării forțate din căminul nostru, rămânând în stradă cu soția și câte cinci - șase copii de crescut, pierzând totodată bunurile necesare existenței, dreptul de muncă (sau obținând doar dreptul la o muncă inadecvată, brută - există cazuri de preotese care au lucrat în păduri ca țapinărese), dreptul copiilor la învățătură... fără să mai vorbim de pierderea libertății și chiar a vieții? Câți dintre noi am mai fi în stare de solidaritatea de care au dat dovadă mii de țărani, din diferite localități, care au ieșit să-și apere preotul și biserica, suportând grele consecințe ? Actele Episcopilor, ale preoților și ale unor credincioși sunt cu atât mai eroice cu cât acești oameni aveau oricând puțința de a reveni asupra deciziei lor printr-o simplă semnătură de consfințire de a-și părași credința și instituția din care făceau parte. Totuși nu au făcut-o.

Din sinteza mărturiilor mai rezultă nu numai calitatea morală, caracterele de nezdruncinat ale preoților prigoniți, ci și deosebita lor pregătire teologică și filozofică. Printre ei - slujind chiar în parohii minore - mulți erau cărturari de seamă, absolvenți de Roma, cu doctorate luate cu brio, erudiți, buni oratori, luminători ai neamului; unii - printre cei vârstnici - artizani ai actului de la 1 Decembrie 1918. Suprimarea sau scoaterea lor din circuitul intelectual și spiritual al țării a reprezentat o enormă pierdere pentru toți. O pierdere care nu poate fi ușor recuperată în timp. O altă fațeta a rezistenței lor - așa cum rezultă din mărturiile și chiar din amintirile noastre - pune în lumină intransigența cu care înalții prelați și-au apărat (deja de prin anii '45 - '47) bazele doctrinei ale credinței, filozofia și morala ei. Nu au acceptat nici un fel de compromis, continuând să demonteze cu argumente filozofice și logice ideologia materialist-comunistă. Acesta ar putea fi definit ca un aspect politic al luptei lor, prin care se opuneau de la amvon pervertirii și distrugerii credințelor de către propaganda marxist-leninistă. Având în vedere toate aceste realități, netrebnicia celor care, azi, încearcă pentru a doua oară să-i îngroape pe acești slujitori fideli ai neamului și ai credinței, pare de neînțeles. De data aceasta, se aruncă asupra lor lințoliul nerecunoașterii. Nerecunoașterea implică însă și un fel de nerecunoaștința, care la rândul ei, comportă un fel de necinste.

Așa cum am sugerat deja într-unui din paragrafele anterioare și cum rezultă din sinteza mărturiilor, frecvente și tot eroice au fost și atitudinile de rezistență - individuală sau colectivă - a credincioșilor. Mai ales actele de rezistență colectivă sunt deosebit de semnificative pentru a arăta cât de « benevolă » și « din proprie inițiativă » s-a făcut așa zisa trecere la ortodoxie. Această rezistență îmi pare cu atât mai grăitoare cu cât venea din partea unor oameni simpli care au încercat să-și apere preotul în momentul arestării, uneori să-i ofere adăpost, alteori să-l ascundă, ani în șir; sau încercând să-și apere lăcașul de cult, împrejmuindu-l cu trupurile lor. Pentru demnitatea și fidelitatea lor au plătit cu anchete, bătaii, tortură, ani grei de pușcărie. Aceste mărturii au însă și o valoare inversă. Prin sutele de amănunte concrete în evocarea împrejurărilor, a relațiilor dintre opresori și oprimați, a situațiilor cu particularitățile lor, mărturiile constituie o bază de analiză a sistemului comunist cu caracter inuman, profund nedrept, cu crimele și atrocitățile lui. Cred că nici o analiză nu ar demonstra mai bine decât o fac aceste mărturii pe viu, modul de funcționare a sistemului comunist: pe de o parte, distrugerea instituțiilor protectoare și formative ale conștiinței colective (naționale), pe de altă parte, distrugerea individului rămas fără apărare (vreau să spun a conștiinței sale) în fața manipulării ideologice cu scopul dezumanizării și a robotizării persoanei umane. Diferitele situații evocate în carte atestă faptul că în comunism, individul, cu opțiunile sale - chiar garantate constituțional - nu contează. Sate întregi sunt trecute la ortodoxie prin înșelăciune, fără scrupule din partea autorităților comuniste (cum se poate constata din unele mărturii), altele prin forță, șantaj și teroare.

Toate instituțiile, ținând de organizarea statală, au sucombat în sensul că reprezentanții și specialiștii lor au fost destituiți, izolați sau trimiși în lagăre și închisori, însă dintre cele ce țin de slujirea lui Dumnezeu, care au rămas în picioare, puține au rămas neîntinate. În cazul Bisericii Greco-Catolice (deși îndârjirea împotriva ei venea direct de la Moscova și a fost pusă în aplicare cu ajutorul unor instrumente din țară), tăvălugul comunist n-a reușit să o înfrângă. În ciuda desființării, ea a continuat să fie. În cazul ei a rămas valabil cuvântul lui Felon: « Episcopul care ține crucea în mână, poate fi ucis dar nu poate fi învins ».

Aici ating un alt aspect al conținutului cărții: continuitatea Bisericii Greco-Catolice, în ciuda prigoanei, a închisorilor și a morții. Aproape toți preoții - în timpul detenției și după eliberare - au continuat să officieze liturghii, în celule sau la altare improvizate acasă, în fața unor nuclee de credincioși și să-i asiste pe aceștia în actele importante ale vieții, botezând, cununând sau petrecând pe ultimul drum pe cei ce-și luau zborul spre eternitate. Iar fideli credinței, urmând exemplul Episcopilor și al preoților, prinzând din nou curaj, asistau în număr tot mai mare, în casele preoților - devenite neîncăpătoare, mai ales în mediile urbane - la oficierea liturghiilor, a slujbelor de botez și de înmormântare. Poate nu toți preoții au fost la fel de curajoși, dar personalități de o mare forță

spirituală ca, de pildă, Părintele Cardinal Alexandru Todea - garantul continuității Bisericii Greco-Catolice, Părintele Aurel Leluțiu, Părintele Vasile Chindriș, Părintele Natanail Munteanu au întreținut, alături de atâtea figuri luminoase, spiritul viu al Bisericii. Mi-am permis să aleg aceste nume din lista celor ce merita admirația și venerația noastră, doar pentru faptul că am avut fericirea de a-i fi cunoscut de-a lungul vieții mele și de a le fi solicitat asistență spirituală.

Acești ierarhi și preoți de elită au reorganizat structurile Bisericii în clandestinitate, asigurând continuitatea ei instituțională. Chiar repetându-mă, cred că nu voi putea sublinia îndeajuns faptul că printre toate instituțiile mutilate, desfigurate de comunism, iar unele pur și simplu decapitate, Biserica Greco-Catolică a fost singura instituție care a continuat să funcționeze, în ciuda fragilității ei, păstrându-și intacte valorile, ființa tradițională și spiritul activ moștenit de la înaintașii ei. În ciuda celor trei, patru decrete comuniste prin care se încerca decapitarea instituției - mai întâi prin tentativa de a reduce numărul Episcopilor și a le subordona statului, prin interdicția școlilor confesionale, prin interdicția legăturilor ierarhice cu exteriorul și, în final, prin desființarea ei - Biserica Greco-Catolică și-a continuat pastorația episcopală, învățământul religios clandestin, legătura permanentă cu Vaticanul, oficierea zilnică de liturghii, administrarea Tainelor. Toate acestea dovedesc, așa cum reiese din mărturii și din documente, că ea a continuat să-și ducă la îndeplinire menirea.

Fie ca această carte, prin modelele umane pe care ni le oferă, să ne umple sufletele, și nouă, cititorilor, de har.

Doina Cornea

INTRODUCERE

Publicăm a doua ediție a acestui volum, la numai câteva luni de la tipărirea celei dintâi, datorită numeroaselor cereri ce ne-au fost adresate după epuizarea primei ediții.

Paginile care urmează constituie unul din cele două volume ale cărții *Martiri și mărturisitori ai Bisericii din România (1948 - 1989)*. Volumul de față prezintă suferințele îndurate de episcopii și preoții Bisericii Greco-Catolice și Romano-Catolice în timpul prigoanei comuniste, iar celălalt descrie persecuția Bisericii Ortodoxe.

Dacă inițial ne-am propus doar să traducem cartea lui Cicerone Ionițoiu -unul dintre autorii prezentului volum - *Le martyre de l'Eglise en Roumanie*, apărută la Editura Resiac în 1986, întâlnirea cu părintele profesor Ioan Bota, care aduna de mai mulți ani date despre martiriul Bisericii Greco-Catolice, ne-a determinat să separăm în două părți materialul pregătit spre publicare, din cauza volumului de date pe care le aveam la dispoziție.

Cu toate că perioada analizată este aceea a dominației comuniste în România, uneori am depășit perioada fixată, spre a prezenta și suferințele îndurate de slujitorii Bisericii sub ocupația horthystă.

Vom descrie aici doar calvarul clericilor arestați în timpul persecuției comuniste, nu și al laicilor din Biserică, deoarece despre miile sau zecile de mii de credincioși care au pățimit pentru credința lor, nu au fost adunate până acum date decât sporadic, un studiu cuprinzător presupunând, de acum înainte, încă mulți ani de cercetări sistematice. Prin urmare, nu este nicidecum vorba despre o nesocotire sau subapreciere a jertfei aduse pentru credință de către mireni.

Am cuprins totuși în paginile ce urmează un număr important de laici, atât în capitolele referitoare la preoți, unde apar sprijinindu-și păstorii și suferind condamnări alături de ei, cât și într-un capitol separat, împreună cu călugării ce au trecut prin temnițele comuniste.

Ținem de asemenea să menționăm că relatările despre preoți sunt inegale, nu în virtutea vreunui criteriu al importanței sau vredniciei pe care l-am fi avut în vedere, ci pentru că acestea sunt datele la care am avut acces până în prezent: despre unii pagini întregi, în cazul altora abia câteva rânduri.

Acolo unde numele sunt urmate de o cruce, este vorba despre oameni care au murit împușcați, bătuți în anchete, lipsiți de hrană sau de o minimă îngrijire medicală în celule; este vorba despre martiri ai Bisericii Unite și ai Bisericii Romano-Catolice.

În relația dintre ortodocșii și greco-catolicii români, un punct delicat este -alături de diferențele de ordin dogmatic, care însă nu constituie subiectul acestei cărți - problema trecerii forțate la Ortodoxie, la care au fost supuși creștinii greco-catolici, începând cu 1948. De aceea credem că este nimerit să amintim gândul părintelui Petru Gherman¹ potrivit căruia, pentru cei ce urmăreau descreștinarea României, *nu era vorba deloc despre unirea bisericilor, nici de realizarea unității spirituale a poporului român (...); trecerea la Ortodoxie însemna pur și simplu angajamentul formal de a fi în slujba celor fără Dumnezeu*². Dealtfel, în sentința prin care este condamnat părintele Augustin Prunduș, de exemplu, scrie lămurit că prin *actul istoric din octombrie 1948 de unificare a celor două biserici greco-catolice și ortodoxe, (...) se urmăreau interesele superioare de stat*³.

Consecința a prigoanei comuniste, în 1948, trei ierarhi ortodocși au murit în condiții foarte misterioase; *treisprezece episcopi sau arhiepiscopi ortodocși au fost îndepărtați din posturile lor, arestați sau ținuți sub supraveghere*. (Potrivit agenției *Rideau de Fer*⁴). A urmat înlocuirea lor cu ierarhi a căror alegere a fost făcută de regimul comunist.

*Căci, în lupta lor contra comuniștilor, ortodocșii și uniții s-au aliat. Aceasta este dovedit de arestările făcute recent în rândul laicilor și al preoților ortodocși, la fel ca și printre uniți. Cei 1600 preoți ortodocși (...) la fel cu cei 700 preoți uniți arestați de către instrumentele oarbe ale Moscovei, constituie cea mai bună probă de solidaritate, pe care nici comuniștii înșiși nu o pot nega. (cf. La Nation Roumaine, 1.2. 1950)*⁵.

¹ Astăzi parohul comunității greco-catolice din Bruxelles.

² Petru Gherman, *L'ame roumaine écartelée*, Les Editions du Cedre, Paris 1955, pag. 145

³ *ibid.* pag. 130

⁴ *ibid.* pag. 216

⁵ *ibid.* pag. 155

Dacă din sânul Bisericii Ortodoxe Române s-au ridicat un număr considerabil de preoți, călugări și credincioși împotriva subjugării sufletești a poporului român, Biserica Română Unită a fost pur și simplu interzisă.

În urma desființării Bisericii Române Unite, au urmat valuri de arestări, ale tuturor celor ce au încercat să se opună în vreun fel. În ciuda acestor măsuri, Biserica Greco-Catolică a continuat să funcționeze clandestin tot timpul sub regimul comunist ateu.

Vom prezenta în continuare doar cazuri de slujitori ai Bisericii care au trecut prin aresturile Securității și prin închisorile comuniste, subliniind însă că victimele prigoanei abătute asupra Bisericii Române Unite și asupra Bisericii Romano-Catolice au fost mult mai numeroase, pentru că formele de persecuție au fost multiple: ucideri, arestări, torturi, deportări, exmatriculări, pierderea locului de muncă, confiscarea averii, amenințări, umiliri etc.

Ne-am străduit să oferim cititorilor un text cât mai complet, utilizând toate cărțile și articolele de care am avut cunoștință că tratează, măcar parțial, tema pe care am abordat-o.

Această a doua ediție este completată cu câteva zeci de nume ale unor preoți uniți sau romano-catolici care lipseau din prima; am corectat de asemenea o serie de erori care ne-au fost semnalate în prima ediție.

Editura Patmos